

Тема 6. Об'єкти спортивних відносин

У ЦК України безпосередньо немає положень суто спеціальної спрямованості щодо особистих немайнових прав спортсменів, проте з урахуванням спеціального законодавства в сфері фізичної культури і спорту, можна виокремити певні особисті немайнові права спортсменів, визначити їх види, способи та особливості захисту тощо. Враховуючи вищезазначене, можна дійти до висновку, що необхідно врегулювати особисті немайнові права в сфері фізичної культури і спорту на законодавчому рівні не лише у Законі України «Про фізичну культуру і спорт», а й у ЦК України. Необхідно прописати саме поняття особистих немайнових прав суб'єктів в сфері фізичної культури і спорту, зокрема, спортсменів, і їх правову характеристику тощо.

Слід також звернути увагу на особливість правового статусу спортсменів. Як правило, виділяють наступні категорії спортсменів: 1) спортсмен-любитель; 2) спортсмен-професіонал; 3) спортсмен вищого класу. Спортсмен України набуває статусу спортсмена-професіонала з моменту офіційного оформлення контракту з відповідним суб'єктом організації цієї діяльності з метою участі у змаганнях серед спортсменів-професіоналів. Водночас, слід враховувати також і цивільно-правовий статус спортсменів, адже до коло спортсменів можуть входити особи, які не досягли 18 років.

Законом України «Про фізичну культуру і спорт» врегульовано права фізичних осіб в сфері фізичної культури і спорту, в тому числі спортсменів. Так, фізичні особи мають право займатися фізичною культурою і спортом незалежно від ознак раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак. Це право забезпечується шляхом: вільного вибору видів спорту та фізкультурно-спортивних послуг; 94 доступності та безпечності занять фізичною культурою і спортом; захисту прав та законних інтересів спортсменів; створення закладів

фізичної культури і спорту; об'єднання осіб у громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості; здобуття спеціальної

освіти та здійснення відповідної професійної діяльності.

Правовідносини між суб'єктами в сфері фізичної культури і

спорту торкаються багатьох сфер права, зокрема цивільного права

щодо врегулювання та захисту особистих немайнових прав спортсменів, які їм надані природою або законом; створення відповідних

закладів; особистих немайнових прав, а також щодо створення

спортивних об'єднань, організацій, асоціацій тощо.

За своєю сутністю більшість немайнових благ є природною

властивістю фізичної особи. Однак, будучи закріпленими в правових нормах, вони набувають також правового значення об'єкта

цивільних прав, виступаючи таким чином у подвійному значенні:

як елемент правового статусу приватної фізичної особи і як об'єкт

цивільних прав.

У ЦК України особистим немайновим благам як об'єкту цивільних прав присвячена ст. 201, відповідно до якої до немайнових благ, які охороняються цивільним законодавством, належать:

здоров'я, життя; честь, гідність, ділова репутація; ім'я (найменування); авторство, свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості та інші. Більшість із них є такими, що можуть

належати лише фізичній особі (здоров'я, життя, свобода творчості),

проте деякі блага можуть бути також об'єктом цивільних прав

особи юридичної (найменування, ділова репутація). Такий підхід

логічно пов'язаний з положеннями ст.ст. 26, 94 ЦК України, згідно

з якими фізична особа може мати усі особисті немайнові права,

встановлені Конституцією і ЦК України, а юридична особа – лише

ті особисті немайнові права, які можуть їй належати, тобто є такими, що не суперечать сутності юридичної особи. До цього слід

додати, що перелік особистих немайнових благ, наведений у ст. 201

ЦК України, не є вичерпним. Об'єктами цивільних прав є також

немайнові блага, належні фізичній особі, вказані у книзі другій

ЦК України та інших актах законодавства, і немайнові блага, які

можуть належати юридичній особі згідно зі ст. 94 ЦК України.

Отже, за аналогією спортсмен у сфері фізичної культури і спорту може мати усі особисті немайнові права встановлені Конституцією 95 України, ЦК України та Законом України «Про фізичну культуру і спорт».

Враховуючи проведений аналіз законодавства України, можна надати наступну класифікацію особистих немайнових прав у сфері фізичної культури і спорту, які в тому числі можна застосувати і до спортсменів:

Особисті немайнові права у сфері фізичної культури і спорту природного характеру (забезпечують фізіологічне існування суб'єкта фізичної культури і спорту): а) право суб'єкта фізичної культури і спорту на фізичну недоторканність (право на життя, здоров'я, сприятливе навколишнє середовище); б) право суб'єкта фізичної культури і спорту на психічну цілісність його особистості (біопсихічну цілісність, честь, гідність); с) права, що забезпечують відтворюваність фізичної особи; d) права, що забезпечують природну відособленість фізичної особи.

1) Особисті немайнові права у сфері фізичної культури і спорту спеціального характеру (забезпечують соціальне буття суб'єкта фізичної культури і спорту): а) право суб'єкта фізичної культури і спорту на індивідуалізацію (ім'я особи, особисте зображення, стиль поведінки, мова, віра, національна приналежність, особистісні вподобання тощо); б) право суб'єкта фізичної культури і спорту на інтелектуальну діяльність; с) недоторканість засобів особистого спілкування суб'єкта фізичної культури і спорту; d) право суб'єкта фізичної культури і спорту на свободу соціального буття; е) право суб'єкта фізичної культури і спорту на недоторканність житла; f) право суб'єкта фізичної культури і спорту на приватність і таємницю особистого життя; g) право суб'єкта фізичної культури і спорту на недоторканність особистих даних.

спорту на вільне пересування та вільний вибір місця проживання в Україні; h) право суб'єкта фізичної культури і спорту на особисту інформованість; i) право суб'єкта фізичної культури і спорту на недоторканність зовнішнього вигляду; g) право суб'єкта фізичної культури і спорту на медичну допомогу та обслуговування, в тому числі медичне страхування; k) право суб'єкта фізичної культури і спорту на використання свого імені в якості логотипів; l) право на зайняття спортом суб'єкта фізичної культури і спорту, який має фізичні вади або є інвалідом.

2) Особисті немайнові права розглядаються в сучасній доктрині і законодавстві України як абсолютні й невідчужувані, і які є 96

виявом свободи і недоторканості особи. Врахувавши традиції українського законотворення, положення міжнародних конвенцій, тенденції суспільного розвитку, досвід демократичних країн, які визначені Конституцією України, законодавець не допускає жодних

обмежень щодо можливостей цивільно-правової охорони особистих

немайнових відносин. Разом з тим, є випадки, коли особисті немайнові права можуть бути обмежені, але може бути це як виняток, і

лише у випадках, прямо передбачених законом або рішенням суду.

Як правильно зазначається в літературі, кожен випадок можливого

втручання у сферу особистих немайнових прав має базуватися на

певних підставах: 1) сама можливість втручання у сферу особистих

немайнових прав, а тим більше, їх обмеження, повинна бути передбачена законом, а тих, які встановлені Конституцією України

– лише у випадках, передбачених нею; 2) особа, що здійснює подібне обмеження, повинна мати спеціальні документально підтверджені повноваження; 3) особа, вказана у попередньому пункті

може здійснювати обмеження особистих немайнових прав лише у

своєму, вузько спеціалізованому аспекті¹

.

Наприклад, ст. 12 Закону України «Про свободу пересування

та вільний вибір місця проживання в Україні» передбачає випадки

обмеження свободи пересування, при цьому перелік таких випадків не є вичерпним. Разом з тим, законодавством України не

передбачене обмеження такого особистого немайнового права як

свобода пересування спортсменів, але як правильно зазначається в

літературі, фактично це право є утисненням у зв'язку з професійною

діяльністю²

. Аналізуючи зміст Закону України «Про антидопінговий

контроль у спорті»³

можна дійти висновку, що він містить спеціальні норми щодо правових та організаційних засад здійснення

антидопінгового контролю в Україні, участі відповідних закладів,

установ та організацій у профілактиці, запобігання застосуванню

та поширенню допінгу у спорті, проте прямо не передбачає обмеж

О. Кохановська. Особисті немайнові права фізичних осіб як інститут цивільного права України // Вісник Київського національного університету імені Тараса

Шевченка. Юридичні науки. – 2010. – № 85. – С. 6. 2

Тихонова М.А. Щодо обмеження права спортсменів на свободу пересування:

[Електронний ресурс]: univd.edu.ua/science-issue/issue/1596 3

Про антидопінговий контроль у спорті: Закон України від 07.02.2017 року

№ 1835-VIII// Відомості Верховної Ради. – 2017. – № 11. – ст..10297

ження спортсмена щодо свободи пересування. Так, відповідно до

Всесвітнього антидопінгового кодексу та Міжнародних стандартів з

тестувань та розслідувань спортсмени, які включені в Базу даних

тестування (пул тестування) їх Міжнародної федерації та/ або Національної антидопінгової організації, зобов'язані надавати інформацію про своє місцезнаходження за допомогою системи ADAMS

чи іншої схваленої WADA системи, у зв'язку з чим спортсмен зобов'язаний бути доступним для відбору проб у будь-який час. До

порушень антидопінгових правил відносяться у тому числі ухилення, відмова або нез'явлення на процедури здачі проб без поважної причини, а також порушення порядку надання інформації

про місцезнаходження.

Для захисту немайнових прав суб'єктів фізичної культури і спорту одночасно можуть бути використанні як спеціальні, так і загальні способи захисту. Із загальних найчастіше використовуються відшкодування завданих збитків та компенсація моральної шкоди (ст.ст. 22, 23 ЦК України).

Право на захист особистих немайнових прав передбачено ст. 275 ЦК України, відповідно до якої фізична особа має право на їх захист від протиправних посягань інших осіб. Підставою для захисту є порушення, невизнання або оспорювання права. Реалізувати своє право на захист, означає обрати певний вид і міру поведінки, спрямовані на поновлення прав. Така поведінка має бути або прямо визначена законом, або має не заперечуватись ним.

Способи захисту цивільних прав, в тому числі особистих немайнових, визначені у главі 3 ЦК України. Першим з них є судовий

захист, оскільки ці положення кодексу ґрунтуються на ст. 55 Конституції України, згідно з якою кожному гарантується судовий

захист, право на оскарження в суді рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових та службових осіб. У межах повноважень, визначених конституцією такий захист може здійснюватись і Президентом України, органами державної влади, органами влади Автономної республіки Крим та органами місцевого самоврядування. Не виключає закон і самозахист цивільного права. В разі порушення будь-якого цивільного

права, в тому числі немайнового, особа, якій завдано збитків може вимагати їх відшкодування а також і відшкодування моральної шкоди.⁹⁸

Для захисту особистого немайнового права суб'єктів фізичної культури і спорту (в тому числі спортсменів), за аналогією, крім загальних способів можна встановити і спеціальні способи захисту:

1) поновлення порушеного особистого немайнового права суб'єктів

фізичної культури і спорту; 2) спростування недостовірної інформації про суб'єктів фізичної культури і спорту; 3) заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права

суб'єктів фізичної культури і спорту; 4) накладення штрафних

санкцій на осіб, що ухиляються від виконання судового рішення

про захист порушеного особистого немайнового права суб'єктів

фізичної культури і спорту.

Реалізація особистих немайнових прав дозволяє створити реальну можливість спортсмену за допомогою встановленого в законодавстві України механізму досягти мети щодо задоволення

власного інтересу, що визначається при наділенні спортсмена відповідними особистими немайновими правами. Особисті немайнові

права суб'єктів фізичної культури і спорту мають стати невід'ємними елементами правової культури особистості (спортсмена) і

суспільства, що може бути досягнуто в результаті становлення

України як правової держави, забезпечення національною правовою системою загальновизнаних державно-правових гуманітарних цінностей, формування незалежної судової системи захисту

особистих немайнових прав суб'єктів фізичної культури і спорту.

Цей процес має супроводжуватися цілеспрямованою роботою з

правового виховання населення країни. Запорукою виконання державою та іншими суб'єктами правовідносин тих обов'язків, які

покладаються на них з метою реалізації конституційних прав та

свобод людини і громадянина, є гарантії реалізації цих прав, що

забезпечують їх здійснення, захист і охорону